

of the state to interfere into the intimate questions of persons' private life, that can inflict substantial harm to them and necessity of taking victim's opinion into account for correct criminal qualification.

It is indicated that only totality of such criteria stipulates the selection of criminal cases in a separate category. Separate consideration of these grounds can cause in unjustified expansion of range of cases, proceeding in which begins not differently as on the statement of private person.

It is proved that relatively low social danger and specificity of the direct object of the crime (the harm is caused exceptionally to interests of private person) are the substantive grounds (criteria) for the referring of certain groups of socially dangerous act to the category of private proceeding.

It is analysed the substantive (the nature and degree of gravity of the crime) criteria of disjoining of cases for which criminal proceedings can be commenced only as on the base of victim's application and stated that developers of the Criminal Procedure Code of Ukraine took into account such criteria.

Key words: *cases of private proceeding, substantive criteria of disjoining the criminal cases, nature and gravity of crime, object of crime.*

Стаття надійшла 12 квітня 2016 р.

УДК 343.11

**В. О. Рибалко,
А. О. Филистин**

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПІДСТАВ ОБ'ЄДНАННЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Досліджено проблемні питання регламентації підстав для прийняття рішення про об'єднання матеріалів кримінального провадження. Доведено, що необхідність в об'єднанні матеріалів кримінального провадження на практиці виникає значно частіше, ніж це дає змогу зробити КПК України.

Запропоновано дозволити прийняття такого рішення: 1) при взаємних обвинуваченнях; 2) щодо осіб, які вчинили злочин, і осіб, причетних до його вчинення; 3) щодо осіб, які виступають сторонами незаконних договорів; 4) коли можливість вчинення злочину однією особою напряму залежить від вчинення злочину іншою особою; 5) щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні необережних злочинів, котрі спричинили спільні кримінально-правові наслідки.

Роз'яснено, у чому полягає необхідність прийняття рішення про об'єднання матеріалів кримінального провадження у наведених випадках.

Ключові слова: *досудове розслідування, кримінальне провадження, об'єднання матеріалів кримінального провадження.*

Постановка проблеми. Згідно ч. 1 ст. 217 та ч. 1 ст. 334 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, необхідність в об'єднанні матеріалів кримінального провадження має місце за співучасті, при таких формах множинності як повторність та сукупність, або за наявності достатніх підстав вважати, що існує така множинність чи співучасть до встановлення підозрюваних.

На жаль, положення КПК України, що регламентують підстави для прийняття рішення про об'єднання матеріалів кримінального провадження, часто унеможливають його прийняття у випадках практичної доцільності, коли воно може позитивно вплинути на повноту провадження, сприятиме процесуальній економії та забезпеченню прав учасників кримінального провадження.

У новому КПК України не збереглися положення КПК України 1960 року, що передбачали можливість об'єднання зустрічних обвинувачень у справах приватного обвинувачення (ч. 4 ст. 251) та у випадках притягнення до відповідальності за заздалегідь не обіцяне переховування злочинця і приховання злочину, а також недонесення про злочин (ч. 4 ст. 26).

Доцільність у рішенні про об'єднання матеріалів кримінального провадження прослідковується і в інших випадках, окрім наявності зустрічних обвинувачень і згаданих форм причетності. Однак чинна редакція КПК України, всупереч процесуальній економії та криміналістичним рекомендаціям щодо розслідування певних злочинів, не дає змоги його прийняти. Інколи це може призводити і до слідчих помилок, і до неправильної правової оцінки скоєного.

Стан дослідження. Проблематикою рішення про об'єднання матеріалів кримінального провадження займалися такі вчені, як І. Є. Биховський, Ш. Ф. Шарафутдінов, С. Н. Кадацький, С. А. Тумашов, Д. В. Дробинін, С. О. Денисов, Д. А. Черкасов, В. Н. Григор'єв та інші.

Після прийняття КПК України питанню об'єднання матеріалів кримінального провадження присвятили свої статті у співавторстві: В. В. Козій та І. В. Вернидубов, у якій вони досліджують поняття «об'єднання матеріалів кримінального провадження», а також В. І. Павловський, котрий аналізує підстави для об'єднання матеріалів досудового розслідування.

Незважаючи на повсякденне прийняття цього процесуального рішення прокурорами та суддями, увага з боку науковців до нього є незначною.

Тимчасом як практика відчуває необхідність у вдосконаленні правової регламентації підстав об'єднання матеріалів кримінального

провадження, зокрема шляхом розширення їхнього кола, дисертаційних чи монографічних розвідок з цього приводу ще не проведено.

Метою статті є дослідження проблемних питань регламентації підстав для при прийняття рішення про об'єднання матеріалів кримінального провадження.

Виклад основних положень. Науковці стверджують, що розслідування і розгляд справи, у якій проходять не всі співучасники, є вимушеним заходом [1, с. 106; 2, с. 41; 3, с. 100]. Такої ж позиції дотримується й Пленум Верховного Суду України. В одній зі своїх постанов цей орган зазначав, що, з'ясовуючи можливість розгляду справи щодо іншої особи в окремому провадженні, суддя повинен мати на увазі, що справи про злочини, вчинені у співучасті, мають розглядатись, зазвичай, в одному провадженні (абз. 2 п. 4 Постанови від 11.02.2005 р. №2) [4].

Співучасть справді часто зумовлює необхідність об'єданого провадження, однак далеко не завжди відображає той взаємозв'язок, який може існувати між злочинами і, своєю чергою, потребувати рішення про об'єднання.

До прикладу, Кримінальний кодекс (далі – КК) Української РСР 1960 року передбачав кримінальну відповідальність: у ст. 168 – за одержання хабара, у ст. 170 – за дачу хабара й окремо, у ст. 169 цього ж Кодексу, – за посередництво в хабарництві. Водночас чинний КК України 2001 р. не містить самостійної норми, у якій би спеціально передбачалося встановлення кримінальної відповідальності за посередництво в отриманні незаконної винагороди матеріального характеру. Проте таке посередництво й нині не перестало бути кримінально каранним. Дії посередників тепер слід кваліфікувати як пособництво в даванні чи одержанні неправомірної вигоди. Тобто дії і посередників, і виконавців цього злочину треба кваліфікувати за *тією самою статтею* Особливої частини КК України.

Такі зміни у кримінально-правовій оцінці дій посередника потягли за собою зміни у вирішенні питання про те, як саме – в одній чи у різних справах – здійснювати провадження щодо особи, яка дала чи отримала неправомірну вигоду, та посередника, через якого така вигода давалася чи отримувалася. Об'єднання цих справ є можливим за чинним КК України (підстава прийняття такого рішення – об'єднання матеріалів досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні *одного* кримінального правопорушення), а в час, коли така форма співучасті була виділена законодавцем в окрему норму, цієї нагоди не було, хоча ступінь взаємозв'язку між цими злочинами жодним чином не змінився.

КК України містить низку статей, у яких відповідальність за ту чи іншу форму співучасті є диференційована і становить собою самостійний злочин (наприклад, «Створення терористичної групи чи терористичної організації» – ст. 258³ КК України). Хоча взаємопов'язаність діянь, передбачених ст. 258 («Терористичний акт») і уже згадуваної ст. 258³ КК України, є очевидною, розслідувати їх в одному провадженні не можна, оскільки мають місце два самостійні злочини, а не співучасть у вчиненні одного злочину.

Питання про те, в одному чи різних провадженнях буде розслідуватися і розглядатися справа, безпосередньо залежить від законодавчої регламентації відповідальності співучасників злочину. Такий взаємозв'язок норм матеріального та процесуального права призводить до роздільного провадження у випадках, коли існує необхідність у рішенні про об'єднання матеріалів кримінального провадження.

Потреба в об'єднанні кримінальних проваджень, окрім як співучасті, відповідальність за яку законодавцем диференційована і становить собою самостійний злочин, фактично виникає і в інших випадках.

Однак таке об'єднання з огляду на теперішню редакцію ст. 217 КПК України неможливе.

Так, КПК України 2012 року, на відміну від свого попередника (ч. 4 ст. 251 КПК України 1960 року), не передбачає можливості об'єднувати зустрічні обвинувачення у провадженнях, котрі стосуються приватного обвинувачення.

Законодавець значно розширив перелік злочинів, які належать до цієї категорії проваджень, а також зобов'язав органи досудового розслідування проводити досудове слідство щодо них.

Необхідність в об'єднанні матеріалів по взаємних звинуваченнях зумовлена наступним.

По-перше, об'єднане провадження дасть змогу уникнути дублювання слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. До прикладу, слідчому вже не доведеться неодноразово допитувати одну й ту саму особу про одні й ті самі обставини справи, неодноразово залучати експерта для проведення експертизи, здійснювати інші слідчі дії.

По-друге, винність особи, яка обвинувачується у вчиненні одного кримінального правопорушення, у таких справах напряму залежить від доведеності обставин іншого кримінального правопорушення, адже предмет доказування у цих справах практично збігається.

По-третє, окреме провадження може призвести до того, що для одного з підозрюваних фактично набуде преюдиційного значення рішення по іншому провадженні. Якщо в одній справі вирок суду вже вступить у законну силу, а в іншій ще триватиме судовий розгляд, то суд, який ще розглядатиме справу, зможе покласти встановлені вироком суду, що вступив в законну силу, обставини в основу свого рішення. У разі, якщо взаємні обвинувачення були небезпідставними і мало місце взаємне винне заподіяння шкоди, це може призвести до постановлення виправдувального вироку для підозрюваного у другому провадженні.

Розглядаючи об'єднання кримінальних проваджень, що здійснюються у формі приватного обвинувачення, слід зазначити, що така потреба на практиці виникає, як правило, в справах про взаємні звинувачення у заподіянні легких тілесних ушкоджень (ст. 125 КК України). Водночас є імовірні такі звинувачення, зокрема, й у справах про заподіяння умисних середньої тяжкості тілесних ушкоджень без обтяжуючих обставин (ч. 1 ст. 122 КК України). У зв'язку з наведеним існує потреба у внесенні змін до КПК України, які би полягали у наданні можливості прокурору приймати рішення про об'єднання матеріалів кримінального провадження за зустрічними обвинуваченнями.

Продовжуючи розглядати питання про необхідність об'єднаного провадження при взаємних обвинуваченнях, потрібно також звернути увагу на те, що взаємні обвинувачення можуть висловлюватися не лише у провадженнях, які стосуються приватного обвинувачення. Вони можливі і в провадженнях про взаємне винне заподіяння шкоди однією особою іншій (наприклад, при взаємному винному заподіянні тяжких тілесних ушкоджень, де ніхто з учасників бійки не діяв в стані необхідної оборони, а мав намір заподіяти іншому тілесні ушкодження з особистих неприязних мотивів) у справах, де порушення правил безпеки дорожнього руху двома водіями різних транспортних засобів спричинило кримінально-правові наслідки [2, с. 77; 5, с. 39]. Об'єднання матеріалів кримінального провадження у вищенаведених випадках сприятиме процесуальній економії, адже спільними у таких провадженнях є місце, обстановка, час злочину, фактичні дані, що можуть бути використані як докази у справі.

Аналізуючи підстави для об'єднання матеріалів кримінального провадження, в яких виникає практична необхідність, але які з огляду на редакцію ч. 1 ст. 217 КПК України не можуть бути покладені в рішення про об'єднання матеріалів кримінальних проваджень, варто згадати про причетність до злочину. У юридичній літературі вже давно

обговорюється доцільність об'єднання в одне провадження справ щодо осіб, які вчинили злочин, і осіб, причетних до його вчинення [2, с. 78–79; 5, с. 39].

У новому КПК України не збереглося положення ч. 4 ст. 26 КПК Української РСР 1960 року про можливість застосування правил про об'єднання матеріалів кримінального провадження у випадках притягнення до відповідальності за заздалегідь не обіцяне переховування злочинця і приховання злочину, а також недонесення про злочин (ст.ст. 186, 187 КК Української РСР 1960 року). Статті КК України, що передбачали відповідальність за ці діяння, також зазнали змін у зв'язку з прийняттям КК України. Однак ці форми причетності до злочину не перестали бути кримінально караними. Статтею 396 КК України передбачена кримінальна відповідальність за заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Недонесення ж про злочин може виражатися у зловживанні владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), у перевищенні влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 364 КК України), у перешкоджанні з'явленню свідка, потерпілого, експерта, у примушуванні їх до відмови від давання показань чи висновку (ст. 386 КК України).

Окрім приховування і недонесення про злочин, КК України містить ще такі форми причетності, як потурання та сприяння, а із внесенням змін до КК України не виключено, що форми причетності уточнюватимуться. У кримінальному праві вже давно обґрунтовується позиція про необхідність виокремлення у Загальній частині КК України норми, котра передбачала би поняття та види причетності до злочину [6]. Ці наукові здобутки кримінального права слід використати під час конструювання норм КПК України, у якому треба передбачити можливість об'єднаного провадження у справах осіб, причетних до злочину.

З огляду на те, що *необхідність* в об'єднанні матеріалів кримінального провадження можлива лише за множинності та співучасті, це унеможливорює прийняття цього рішення у справах по обвинуваченню осіб, які виступають щодо сторонами незаконних договорів (наприклад, незаконний збут і придбання наркотичних засобів, зброї, боєприпасів), та у справах, де можливість вчинення злочину однією особою напряду залежить від вчинення злочину іншою особою (наприклад, давання і одержання неправомірної винагороди) [2, с. 78–79]. Хоча можливість об'єднання матеріалів кримінального провадження у наведених вище випадках кодексом не передбачена, на практиці такі випадки трапляються. Так, об'єднане провадження мало

місце, зокрема, у справі, що її розглядав Шевченківський районний суд міста Києва, у якій ОСОБА 1 обвинувачувалася у збуті наркотиків, а ОСОБА 2 – у їх придбанні [7].

Переваги об'єднаного провадження у справах по обвинуваченню осіб, які виступають сторонами незаконних договорів, та у справах, де можливість вчинення злочину однією особою напряду залежить від вчинення злочину іншою особою, полягають як у процесуальній економії, так і в більшій імовірності повного дослідження обставин таких взаємопов'язаних злочинів.

Унеможливує ч. 1 ст. 217 КПК України прийняття рішення про об'єднання матеріалів кримінального провадження про злочин, що вчиняється у відповідь на протиправну поведінку потерпілого, і злочин, який вчинив такий потерпілий (приміром, умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання, – ст. 124 КК України). Об'єднане провадження у таких випадках, попри відсутність законних підстав, також іноді практикується. Прикладом є вирок Апеляційного суду Львівської області, яким ОСОБУ 2 визнано винним у вчиненні хуліганських дій у центрі міста Львова під час святкування Нового року. Потерпілим від хуліганських дій суд визнав ОСОБУ 3, яку, своєю чергою, визнав винним у заподіянні ОСОБИ 2 тяжких тілесних ушкоджень. Спільне провадження по взаємних обвинуваченнях у цій справі дозволило не лише уникнути дублювання тих самих слідчих дій, подвійного дослідження місця, обстановки, часу злочину, доказів у справі, а й дало можливість критично оцінити показання ОСОБА 3, який стверджував, що заподіяв тілесні ушкодження у стані необхідної оборони. Об'єднане провадження уможливило зібрання такої сукупності доказів, які свідчили про відсутність правових підстав в ОСОБИ 3 для застосування ножа, допомогло встановити, що удар ножем було заподіяно з метою помститися за протиправну поведінку ОСОБИ 2, а не з метою захисту [8].

З огляду на те, що співучасть припустима лише при вчиненні умисних злочинів, неможливим є об'єднання матеріалів кримінального провадження за фактом злочинної необережності кількох осіб, котра спричинила спільні кримінально-правові наслідки. У юридичній літературі вже давно обговорюється доцільність прийняття рішень про об'єднання матеріалів кримінальних проваджень за таких обставин [9, с. 83], а на практиці, всупереч відсутності законодавчої регламентації, їх приймають. Найбільш відомим прикладом об'єднаного провадження за фактом злочинної необережності є кримінальна справа № 19-73 по обвинуваченню шістьох представників персоналу Чорнобильської атомної електростанції в чорнобильській аварії.

Іншим відомим прикладом єдиного провадження з необережних злочинів, які спричинили спільні кримінально-правові наслідки, є провадження по розслідуванню скнилівської авіакатастрофи, що сталася 27 липня 2002 р. неподалік Львова.

Як демонструють вищенаведені приклади, існує практична доцільність об'єднання матеріалів кримінальних проваджень за фактом злочинної необережності кількох осіб, що спричиняють спільні кримінально-правові наслідки, позаяк спільними є не лише наслідки, а й докази у справі (показання свідків, висновки експертів, речові докази тощо). Можливість такого об'єднання повинна бути закріплена на законодавчому рівні. Інакше дискусії та різнобій у практиці щодо допустимості/недопустимості доказів, отриманих у такому провадженні, не припиняться.

Висновки. Завершуючи аналіз проблемних питань регламентації підстав для об'єднання матеріалів кримінального провадження, мусимо констатувати, що потреба в рішенні про об'єднання на практиці виникає значно частіше, ніж це зараз дає змогу зробити КПК України. Тому вважаємо за доцільне внесення змін в КПК України, котрі дозволять прокурору і судді приймати відповідні рішення у випадках, що їх розглянуто у статті.

1. Быховский И. Е. Неправильное соединение и разъединение как основание для возвращения дела на исследование / И. Е. Быховский, Д. П. Филатов // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 1966. – № 2. – С. 102–106.

2. Дробинин Д. В. Соединение и выделение уголовных дел как гарантия их всестороннего, полного и объективного исследования: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Д. В. Дробинин. – Самара, 1999. – 221 с.

3. Денисов С. А. Законность и обоснованность соединения и выделения уголовных дел: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. А. Денисов. – М., 2002. – 243 с.

4. Про практику застосування судами України законодавства, що регулює повернення кримінальних справ на додаткове розслідування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 11.02.2005 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/va002700-05/print1435389302133955>.

5. Быховский И. Е. Соединение и выделение уголовных дел в советском уголовном процессе / И. Е. Быховский. – М.: Госюриздат, 1961. – 77 с.

6. Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. М. Лемешко. – Харків, 2001. – 20 с.

7. Вирок Шевченківського районного суду міста Києва від 09 лютого 2012 року (справа № 1-429/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21513566>.

8. Вирок Апеляційного суду Львівської області від 16 жовтня 2012 року (провадження № 11/1390/710/12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27166575>.

9. Новиков С. Г. Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР / под ред. В. А. Болдырева. – М.: Госюриздат, 1963. – 796 с.

Рыбалко В. О., Филистин А. О. Проблемные вопросы регламентации оснований объединения материалов уголовного производства

Исследуются проблемные вопросы регламентации оснований для принятия решения об объединении материалов уголовного производства. Доказано, что необходимость в объединении материалов уголовного производства на практике возникает значительно чаще, чем это дает возможность сделать УПК Украины. Предложено разрешить принятие такого решения: 1) при взаимных обвинениях; 2) в отношении лиц, совершивших преступление, и лиц, причастных к его совершению; 3) в отношении лиц, выступающих сторонами незаконных договоров; 4) когда возможность совершения преступления одним лицом напрямую зависит от совершения преступления другим лицом; 5) в отношении нескольких человек, подозреваемых в совершении неосторожных преступлений, повлекших общие уголовно-правовые последствия. Разъяснено, в чем заключается необходимость принятия решения об объединении материалов уголовного производства в указанных случаях.

Ключевые слова: досудебное расследование, уголовное производство, объединение материалов уголовного производства.

Rybalko V. O., Fylstyn A. O. Problematic issues of regulation of grounds for the amalgamation of the materials in criminal proceedings

Problematic issues of regulation of grounds for the amalgamation of the materials in criminal proceedings are researched. It is explained that in practice the necessity to amalgamate the materials in criminal proceedings occurs far more often than Code of Criminal Procedure allows it.

It is determined that although accompliceship causes the necessity to make the decision about the amalgamation of the materials in criminal proceedings, it not always displays the relationship between crimes, and, thus, requires the amalgamation.

The feasibility of the amalgamation of the materials in criminal proceedings against persons who committed crime and those who were aware of it is substantiated. The practical feasibility of the amalgamation of the materials in criminal proceedings with mutual accusations was established.

The necessity to amalgamate the materials in criminal proceedings against persons upon whom illegal contracts are binding and whose crimes re interdependent is emphasized.

Based on the analysis of the regulations of the Criminal Procedure law of Ukraine as well as the practical experience of making the decision about the amalgamation of the materials in criminal proceedings, the necessity to make the decision about a number of persons being suspected in unintentional crime that led to criminal and legal consequences is established.

It is explained in what lies the necessity to make the decision about the amalgamation of the materials in criminal proceedings in the above-mentioned examples.

Key words: *pretrial investigation, criminal proceedings, the amalgamation of the materials in criminal proceedings.*

Стаття надійшла 2 березня 2016 р.

УДК 343.5''-07/+20''

Л. М. Сукмановська

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Проаналізовано нормативні документи різних епох і держав, унаслідок чого встановлено, що проблема домашнього насильства існувала завжди, незалежно від еволюційного ступеня суспільства в той чи інший час. Констатовано, що історичні витoki сімейного насилля походять з давніх часів і обумовлені особливостями традицій, національних цінностей, культури та релігії різних країн. Цей різновид насильства являє собою складне й історично стійке явище, яке торкається приватних осіб, суспільства та держави загалом.

Ключові слова: *домашнє насильство, гендерна нерівність, генезис насильства в сім'ї, прояви дискримінації.*

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть проблематика гендерної рівноваги та протидії дискримінації за статевою ознакою набула широкої популярності в усіх розвинених країнах світу, таким чином певною мірою відображаючи рівень розвитку суспільства, котрого досягла та чи інша держава. На сьогодні нагальною є необхідність вивчення генезису домашнього насилля шляхом дослідження наукових, історичних та релігійних джерел, законодавства на території сучасної України, аналізу чинного законодавства, порівняння вітчизняної та західної історії існування проблеми насильства в сім'ї задля подальшого визначення чинників і шляхів її подолання.